

Szakmai záróbeszámoló az NK- 71970 „Érdek-képviselési és érdekvédelmi szervezetek Magyarországon és az Európai Unióban” kutatócsoport 2008-2010 közötti működéséről

Az NK- 71970 „Érdek-képviselési és érdekvédelmi szervezetek Magyarországon és az Európai Unióban” kutatócsoport hivatalosan 2008 májusában kezdte meg működését, azonban már áprilisban megkezdődtek a tudományos munka előkészületei. Első lépésként a téma részterületeit osztottuk fel a csoport tagjai között. Így Strausz Péternek és Zachar Péter Krisztiánnak a kamarák és szakszervezetek viszonyrendszerének vizsgálata, Lénár Andor doktorandusz számára a magyar és külföldi szakszervezeti tevékenység főbb csomópontjainak feltérképezése lett kijelölve fő kutatási irányul. Rigó Balázs alapképzős hallgató a fenti kollégák általános szakmatechnikai segítségét kapta feladatul, Gergely Jenő kutatásvezető illetve Dobák Miklós és Kardos József senior kutatók pedig a tudományos munka felügyeletét és koordinálását végezték.

A kutatás eredményeinek minél szélesebb körben történő megismertetése valamint tudományos műhelyünk nyilvánosságának biztosítása érdekében Zachar Péter Krisztián és Strausz Péter 2008 májusától honlapot (<http://kutatas.jimdo.com/>) hozott létre, amelynek oldalain a kutatócsoport tagjainak szakmai múltjáról, a kutatás irányairól és szakmai rendezvényeinkről lehet tájékozódni, illetve a látogató tudományos partnereinkről is sokat megtudhat, ezen felül egyes publikációinkat is elolvashatja illetve letöltheti. A magyar, angol és német nyelvű honlap a projekt ideje alatt egy alkalommal más szerverre költözött, és folyamatos fejlesztés alatt állt.

Ezzel párhuzamosan 2008 tavaszán Strausz Péter és Zachar Péter Krisztián bécsi kutatóúton vett részt, mely során elkezdték a szakszervezeti mozgalmakkal valamint e szervezetek más érdekérvényesítő struktúrákkal fenntartott viszonyával kapcsolatos idegen nyelvű szakirodalom feltérképezését és feldolgozását. Mindemellett sor került egy szakmai találkozóra is a hallei Institut für Kammerrecht vezetőjével, Winfried Kluth professzorral, mely során a résztvevők megállapodtak az eddigi tudományos kapcsolatok további folytatásáról és elmélyítéséről.

A nyár folyamán a kutatásba újonnan bekapcsolódott munkatársak témába történő bevezetése zajlott. Ennek első lépéseként a csoport eddigi tudományos eredményeit dolgozták fel Strausz és Zachar kolléga vezetésével, majd ezt követően indult meg a kijelölt résztémára vonatkozó szakirodalom összegyűjtése és feldolgozása.

Igaz ugyan, hogy pályázatunkban a 2008-as évre nem terveztünk semmilyen tudományos outputot, az őszig összegyűlt anyag azonban lehetővé tette, hogy rendezzünk egy nemzetközi szimpóziumot, ahol magyar, német és osztrák kutatók cserélhettek eszmét a érdekérvényesítő szervezetek aktuális helyzetéről. Az „Aktuelle Entwicklungen des Kammerwesens und der Interessenvertretung in Ungarn und Europa” címmel rendezett német nyelvű nemzetközi konferenciára 2008. október 27-én került sor, ahol kutatócsoportunk tagjain kívül dr. Fazekas Marianna, az ELTE rektorhelyettes-asszonya, dr. Ulrich E. Zellenberg, a Bécsi Gazdasági Kamara osztályvezető-helyettese, dr. Winfried Kluth, a hallei Martin-Luther-Universität tanszékvezetője és az Institut für Kammerrecht vezetője, Stefan Okruch, az Andrassy Egyetem akkori dékánja, illetve Kiszelly Zoltán politológus és Alexander Mingst, az Andrassy Egyetem munkatársa, doktorandusz is részt vett. Az elhangzott előadások és a szakmai vita anyagát szerkesztett formában egy német nyelvű tanulmánykötetben is megjelentettük 2009 elején, melynek költségét a rendelkezésünkre álló keretből gazdálkodtuk ki. Ezáltal mód nyílt kutatási eredményeinket külföldön is megismertetni és még jobban bekapcsolódni a kérdéskörrel kapcsolatos nemzetközi tudományos vitába.

2008. szeptember 18-19-én Zachar Péter Krisztián képviselte kutatócsoportunkat Hamburgban, a Bucerius Law School kampuszán megrendezésre került „Kamarajogi Konferencián”, melynek keretében előadást is tartott német nyelven „A magyar kamarai

rendszer változásai” címmel. A konferencia keretében nemcsak kutatási eredményeinket tárta a több mint 150 németországi résztvevő (elsősorban kamarai szakemberek, érdekképviselői munkatársak és kutatók) elé, de sikerrel épített ki újabb kapcsolatokat a németországi elméleti központok munkájában is meghatározó szerepet játszó kollégákhoz. Így a jövőben kutatási eredmények cseréjére kerülhetett sor többek között a következő kutatókkal és gyakorlati szakemberekkel: Dr. Frank Rieger (Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg), Prof. Dr. Frank Nullmeier (Universität Bremen), Prof. Dr. Utz Schliesky (Christian-Albrechts-Universität Kiel), Prof. Dr. Detlef Sack (Universität Bielefeld), Dr. Christoph Stumpf (Hamburg), Dr. Holger Konrad (Landwirtschaftskammer Rheinland-Pfalz), Dr. Alexander Hillers (Bayerische Landeskammer der Psychologischen Psychotherapeuten), Dr. Andreas Kempff (Industrie- und Handelskammer Südlicher Oberrhein).

A hamburgi konferencia is rávilágított arra, hogy számos aktuális politológiai és jogi témakör tekintetében kutatásunk jól ágyazódik be a nemzetközi tudományos közvélemény munkájába, elsősorban a jogi-jogtörténeti és politológiai aspektus került több ízben is méltatva említésre. Mind a Halle székhellyel működő „Institut für Kammerrecht” munkatársai, mind pedig a brémai egyetemhez kapcsolódó „Zentrum für Sozialpolitik” kutatói is további közös együttműködésre tettek ígéretet. E kooperációnak volt köszönhető, hogy eddigi publikációinkról több külföldi szaklapban recenziók jelentek meg, illetve hogy a hamburgi konferencián elhangzott előadás nyomán Strausz Péter és Zachar Péter Krisztián tollából a magyar kamarai rendszer alakváltásait és aktuális kihívásait elemző tanulmányok láttak napvilágot a szervező intézmények 2009-2010-es évkönyveiben.

Kutatócsoportunk 2009-ben is folytatta a nemzetközi és interdiszciplináris tudományos munkáját. Kutatóink ebben az évben öt konferencián vettek részt, melyek közül egy külföldi volt, ezen kívül pedig egy hazai konferenciát is szerveztek. A munka a 2009-es évben is a könyvészeti és irattári források, az egyes vizsgált szervezetek által önmagukról kiadott folyóiratok feltárására, a sajtó elemzésére terjedt ki. Ebben Strausz Péter és Zachar Péter Krisztián kutatók mellett továbbra is Lénár Andor, valamint Rigó Balázs vett részt állandó jelleggel. Ez év elejétől került sor a kutatás horizontjának kitérítésére: a 20. századi gazdaság- és társadalomirányítási elméletek alaposabb kutatása és a két világháború közötti modellek vizsgálata ekkor vette kezdetét.

Szakmai munkánk során jelentős eredménynek tartjuk, hogy Strausz és Zachar kolléga meghívást nyert az MTA Veszprémi Területi Bizottsága által szervezett tudományos konferenciára, ahol mindketten önálló előadásban vizsgálták a magyar gazdasági kamarák két világháború közötti, illetve rendszerváltás utáni szerepét a gazdaságirányításban és -szervezésben. Az itt elhangzott előadások megjelentek az MTA VEAB és a BGF által kiadott tanulmánykötetben.

A további forrásfeltárást célozta Strausz, Zachar és Lénár kollégák 2009. májusi bécsi kutatóútja. Ennek során a nyugat-európai uniós tagállamok szakszervezeti rendszerének, az érdekérvényesítő összeurópai szervezeteknek, valamint az osztrák Szociális Partnerségnek, illetve az uniós Szociális Párbeszédnek a dokumentumait igyekeztek összegyűjteni. Kollégáink a Nationalbibliothek és az Arbeiterkammer gyűjteményeiben kutattak, számos német-angol nyelvű szakmunkát és dokumentumot gyűjtöttek össze és dolgoztak fel.

Két doktorandusz bevonásával igyekeztünk feltérképezni a fenti kérdésekhez kapcsolódó 20. századi olasz, valamint spanyol és portugál rendszerek szakirodalmát. Azonban a feladattal megbízott fiatal kutatók a szerződésben rögzített 2009. decemberi határidőig nem tudták munkájukat elvégezni, sőt a feladatok visszaadását kezdeményezték. Mindez némileg hátráltatta ugyan tevékenységünket, de nem akasztotta meg: a feladatok elvégzésére 2010-ben újabb kollégák megbízását kezdeményeztük. Az új munkatársak, Vörös Andrea és Bakonyi Gergely némileg módosított kutatási terv alapján végezték munkájukat, és sokban hozzájárultak az adott téma jobb feltérképezéséhez.

2009 júliusában Strausz és Zachar kolléga képviselték kutatócsoportunkat a Miskolcon megrendezett politológus vándorgyűlésen, ahol a kamarák és a kormányzat interakcióját mutatták be a rendszerváltás utáni két évtizedben közös előadásukban. Ennek absztraktja a konferencia kötetében meg is jelent.

Ugyancsak 2009 során látott napvilágot kettejük közös német nyelvű (közel 3 íves) tanulmánya a Halléban kiadásra kerülő, szakmai évkönyv, a „Jahrbuch des Kammer- und Berufsrechts” hasábjain, mely a magyarországi érdekképviseltek geneziséét mutatta be.

A kutatócsoport keretei között született meg az ELTE BTK-n Rigó Balázs munkatársunk történelem BA-szakos szakdolgozata, mely a gazdasági kamarák I. világháborús szerepét vizsgálta. A fiatal kolléga e témát bemutatta egy országos, fiatal kutatók részére szervezett konferencián is. Az ebből készült tanulmány 2010 tavaszán jelent meg.

Zachar Péter tollából született meg a munkánkat ismertető cikk a Bécsi Napló hasábjain, és szintén ő tartott 2009 nyarán az Andrassy Egyetem meghívására német nyelvű előadást a hazai szakmai kamarai rendszerről. Zachar egy további tanulmánya is napvilágot látott 2009 nyarán, mely a KÉSZ által kiadott tanulmánykötetben a magyar agrár-érdekképviselő lehetőségeit vizsgálta az EU inerciarendszerében.

Kutatócsoportunk szervezésében egy interdiszciplináris konferenciára került sor 2009 októberében, melynek keretében nemcsak saját eredményeink kerültek ismertetésre, de az ELTE ÁJK, az MTA Politikatudományi Intézete illetve a Kodolányi János Főiskola munkatársai is hozzájárultak előadásukkal választott témánk feltérképezéséhez. A központi kérdés a 20. századi gazdasági és társadalmi érdekérvényesítés volt, melynek taglalása során a keresztény szindikalizmustól a hivatásrendiségen át a modern szakszervezetekig és az uniós szociális partnerségig terjedtek a bemutatott kérdések. A konferencián munkatársaink mellett előadóként részt vett többek között Fazekas Marianna, az ELTE rektorhelyettes-asszonya, Arató Krisztina, az ELTE ÁJK egyetemi docense, Pölöskei Ferenc akadémikus, professor emeritus, Tóth András, az MTA PTI tudományos főmunkatársa és Kiszelly Zoltán, a KJF főiskolai docense is.

Kutatócsoportunkat 2009 telén súlyos veszteség érte: Gergely Jenő professzor úr váratlanul elhunyt. Helyét a kutatócsoport élén 2010 februárjától Dobák Miklós intézetigazgató vette át. A 2009. októberi konferencia anyagát tartalmazó, tizenkét tanulmányból álló (közel 25 ív terjedelmű) kötet megjelentetésére a csoporton belüli helyzet rendezését követően – Dobák és Kardos professzorok segítségével – 2010 áprilisában került sor.

2009 novemberében Zachar Péter képviselte kutatócsoportunkat a Budapest Fórum konferenciáján, ahol egy európai „szupranacionális, neokorporatív érdekképviselői modell” mibenlétéről érkezett. Strausz és Zachar előadóként meghívást kapott a hamburgi „Recht und Ökonomik des Dritten Sektors” rendezvénysorozat 2009. novemberi konferenciájára is. Az itt elhangzott előadás egy több mint két íves német nyelvű tanulmány formájában 2010 tavaszán jelent meg.

2010 áprilisában Strausz és Zachar kollégák újra részt vettek az MTA Veszprémi Területi Bizottsága által szervezett tudományos konferencián, melynek előadásai tanulmánykötetben is megjelentek. Strausz Péter emellett kutatási témájáról előadást tartott az American Hungarian Educators' Association angol nyelvű nemzetközi konferenciáján. Az előző évhez hasonlóan pedig idegennyelvű előadást tartott Zachar Péter az Andrassy Egyetem meghívására egy német szakembereket felvonultató workshop keretében a szakmai kamarák hazai mozgásteréről. Rigó Balázs egy fiatal társadalomtudósok számára rendezett országos konferencián érkezett a portugál érdekképviselő mozgásteréről a salazari autoriter rendszer idején.

Szintén a 2010. év tudományos eredményének tekinthetjük, hogy a Múltunk – Politikátörténeti folyóirat 2010/1. számában kutatócsoportunk tagjai több tanulmányban is ismertethették az érdekképviselői szervezetek fejlődésével és autonóm tevékenységével

kapcsolatos kutatási eredményeiket, továbbá e számban korábbi köteteinkről recenziók is megjelentek.

Ezt követően a kutatócsoport fő feladatának a projekt zárókötetének elkészítését tekintette, mely munka a tervek szerint az érdekérvényesítés formáinak és stratégiáinak 20. századi modelljeit foglalja össze. A több mint nyolc hónapos írói és szerkesztői munka eredményeképp megszületett kötetben a kutatócsoport tagjai által jegyzett könyvfejezetek szerves egységet alkotnak, és történeti szempontból vizsgálva, társadalmi, politikai és gazdasági kontextusba helyezve foglalják össze a kutatás eredményeit. Többek között a korporatizmus, a hivatásrendiség, az osztrák Ständestaat és a salazari portugál rendszer lett bemutatva új megközelítésből, mely mellőzni törekedett minden ideológiai előítéletet, és igyekezett az érdekérvényesítés és érdekegyeztetés problematikáját a vele szorosan összefüggő államelméleti, gazdaságirányítási és szociális kérdésekkel egységben vizsgálni. Úgy véljük, hogy ennek köszönhetően számos olyan új tudományos eredmény született, mely komolyan hasznosítható nemcsak a gazdaság- és társadalomtörténet, de a számos gyakorlati vonatkozással bíró vezetés- és szervezéstudomány szempontjából is. A Dobák Miklós kutatásvezető által szerkesztett 408 oldalas munka kiadása már a nyomdai szakaszban van s 2011. február elején lát napvilágot.

Strausz Péter és Zachar Péter Krisztián a kutatással párhuzamosan a feldolgozott kérdésekről öt féléven át BA-kurzusokat is tartott az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, így az új tudományos eredményeket rögtön megismertettük a felsőoktatásban tanuló hallgatókkal is.

Kutatásunk végeredményeképpen nem csupán a fontosabb érdekérvényesítő szervezetek (kamarák és szakszervezetek) tevékenységét és a társadalmi szintű gazdasági és szociális érdekegyeztető folyamatokban betöltött szerepét térképeztük fel, hanem összefoglaltuk az érdekérvényesítés, gazdaság- és társadalomirányítás valamint az első világháborútól kezdve egyre hangsúlyosabbá váló szociális kérdés elméleti háttérét is. Emellett sor került a termelés és szociális juttatások társadalmi szintű koordinációjára irányuló két világháború közötti olasz, német, osztrák, portugál és magyar, valamint az 1945 utáni nyugat-európai gyakorlati kísérletek bemutatására is. Az 1990 óta eltelt két évtized vonatkozásában pedig a szakszervezeti tevékenység nem csupán nyugati, de bizonyos kérdésekkel kapcsolatban kelet-európai modelljeit is vizsgáltuk. Az interdiszciplináris kutatómunka, a nemcsak a magyar, de a nemzetközi tudományos műhelyekkel kialakított és fenntartott szakmai kapcsolat reményeink szerint lehetővé teszi, hogy számos tekintetben újszerű, alap kutatásainkra támaszkodó eredményeink ne csupán a hazai történettudomány, de az itthoni és külföldi határtudományok szempontjából is értékesek és jól hasznosíthatóak legyenek. Vezető kutatónk, Gergely Jenő elhunytja után is törekedtünk arra, hogy a projekt kitűzött céljait a professzor úr által kijelölt irányban haladva elérjük. A kutatás ideje alatt kialakult széleskörű kooperáció, a megjelentett mintegy hatvan publikáció illetve számos konferenciaszereplés is jelzi a kollégák elkötelezettségét és magas minőségű tudományos munkáját.

A fentiekben összefoglaltakra hivatkozva s a pályázat időtartama alatt nyújtott anyagi és erkölcsi támogatást megköszönve tisztelettel kérem szakmai záróbeszámolónk elfogadását.

Budapest, 2011. január 19.

Dr. Dobák Miklós CSc
kutatásvezető